

KESKKONNAAMET

Karula rahvuspark

Karula rahvuspark

Võru ja Valga maakond

Kaitseala valitseja

Keskkonnaamet
Karja 17 a, 65608 Võru
tel +372 786 8360
voru@keskkonnaamet.ee
www.keskkonnaamet.ee

Karula rahvuspargi külastuskeskus

Ähijärve küla, Antsla vald
66420 Võrumaa
www.keskkonnaamet.ee/karula

Kaitseala külastuse korraldaja

RMK Loodushoiuosakond
tel +372 5304 3504
karula.teabepunkt@rmk.ee
www.loodusegakoos.ee

Trükise koostajad: Kaidi Jõesalu, Helen Kivisild, Liina Laanemets.
Trükise valmimisele aitasid kaasa: Tarmo Evestus,
Julia Kropatševa, Imbi Kõiv, Henno Peegel, Reet Reiman,
Pille Tomson, Tiia Trola, Margit Turb, Mati Urbanik.

Esikaane foto: Karkküla vaade, Arne Ader
Tagakaane foto: Veised kuplitel, Kaidi Jõesalu
Kujunduse makett: Areal Disain OÜ
Küljendus: Regio OÜ
Kaardid: Regio OÜ
Trükk: Ecoprint (trükis) ja K-Print (kaart)

Paber: RecyStar Polar (trükis) ja Cyclus Offset (kaart)
RecyStar Polar ja Cyclus Offset on 100% taaskasutatud kiust
valmistatud katmata trükipaberid.

Trükise väljaandmist toetas SA Keskkonnainvesteeringute Keskus
© Keskkonnaamet, 2016
ISBN 978-9949-9606-8-2 (trükis)
ISBN 978-9949-9606-9-9 (kaart)

SISUKORD

Tere tulemast Karula rahvusparki!	4
Loodusväärtused	5
Maastikud	5
Metsad	5
Järved	6
Väikeveekogud	7
Sood	7
Niidud	8
Kultuuripärand	8
Arhitektuur	9
Elulaad	9
Pärimus	11
Võru keel	11
Ajaloolised isikud	11
Vaatamisväärsed paigad	12
Matkates Karula rahvuspargis	14
Looduses liikujale	16

TERE TULEMAST KARULA RAHVUSPARKI!

Karula kõrgustikul, Valga- ja Võrumaa piiril, asub Eesti rahvusparkidest kõige väiksem ja künklikum – Karula rahvuspark (123 km²). Karula vaheldusrikkad maastikud võeti 1979. aastal maastikukaitsealana riikliku kaitse alla, mille baasil moodustati 1993. aastal rahvuspark.

Rahvuspargi eesmärgiks on säilitada Lõuna-Eestile iseloomulike metsa- ja järverikaste kuppelmaastike loodust, kaitsealuseid liike ja kultuuripärandit.

Karula rahvuspark kuulub üleeuroopalisse Natura 2000 võrgustikku.

Karula kõrgustiku ainulaadne ja kaunis pinnamood on kujunenud mandrijää tegevuse tagajärjel üle 10 000 aasta tagasi. Mandriliustiku sulades jäid Karula **põhjaossa valdavalt ümara põhiplaaniga mõhnad – kuplid**, mis on kaetud põldude, rohumaa või metsaga. Mõhnade vahel on väikesed niisked niidud, metsatukad, soolapid või järvesilmad. Kuplistik on rahvuspargi tihedamalt asustatud ala. Rahvuspargi **lõunaosas laiuvad soised ja metsased oosmõhnastikud**, mis on väga hõreda inimasustusega. Karula kõrgustiku kõrgeim mägi on Rebasemõisa külas asuv **Tornimägi** (137,8 m). Paiknedes Valga nõo ja Võru-Hargla orundi vahel, on Karula kõrgustiku ühtlasi veelahkmeala Peipsi järve ja Liivi lahe vesikondade vahel. Kõrgustikult alguse saavad ojad ja jõed on oma teekonna algusjärgus veel väikesed ja veevaesed. Neist tuntuim on Mustjõgi, mis saab alguse Suurest Saarjärvest.

Karula on vana kihelkonna nimi, mis arvatakse tulevat sõnast “karune” ehk „karm“. See sõna iseloomustab hästi siinseid raskesti haritavaid ja ligipääsetavaid metsaseid künkaid.

Karula rahvuspark, Margus Muts

LOODUSVÄÄRTUSED

Maastikud

Karula olulisteks kaitseväärtusteks on loodus- ja pärändmaastikud. Tüüpiline **loodusmaastik**, kus ulatuslikud metsad vahelduvad väikeste järvesilmade ja soodega, asub rahvusparki lõunaosas ning Ödri järve ja Kaugjärve ümbruses. Karula loodusmaastikud pakuvad sobivat elupaika must-toonekurele. Rahvusparkis asub Eesti kõige tihedamini asustatud must-toonekure populatsioon. **Pärändmaastikud**, mis on kujunenud aastatuhandeid kestnud järjepideva inimtegevuse mõjul, paiknevad peamiselt kuplistikel – Jõeperäst Mähkli küalani ja Rebasemõisast Kolski küalani.

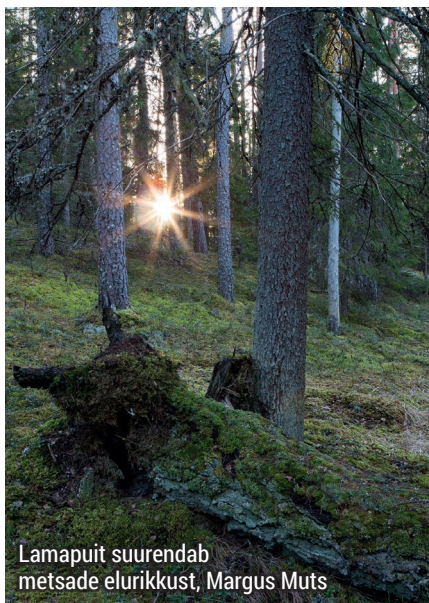
Must-toonekurg, pesakaamera

Rahvusparkis on **üle saja talukoha**, millest enam kui pooled on mitusada aastat vanad põlistalud. Karulale on iseloomulik **hajaasustus**, talud paiknevad üksikuna või paarikaupa küngaste vahel. Taluhooned on enamasti moodunud sajandi alguse tüüpilised palkehitised. Pärändmaastike ilme määrab maaharimiseks sobiva maa paigutus: enamasti on metsa kasvanud kuplite laed ja järsud nõlvad, mida ümbritsevad ringikujuliselt põllumaa või niit. Kuplite vahelistes nõgudes paiknevad väikesed veesilmad, soometsad või märjad niidud. Pärändmaastike ulatus on viimase saja aasta jooksul vähenenud rohkem kui poole võrra. Selle põhjusteks on nii mehhaniseerimine, mistõttu jäid kasutusest välja ja metsistusid kuplite järsud nõlvad ja soised heinamaad, kui 1940. aastatel toimunud küüditamised.

Metsad

Metsad katavad ligikaudu **70% rahvusparki pindalast**, laiudes põliste massiividena kaitseala väheasustatud lõunaosas ja väiksemate laikudena põhjaosa kuplilisel maastikul. Üle 60% rahvusparki metsadest on sihtkaitsevööndites. Eriti väärtuslik on rahvusparki lõunaosas asuv **Kagu-Eesti suurim kaitstav metsamassiiv**, mis hõlmab peaaegu poole rahvusparki territooriumist. Tegemist on põlise metsamaaga, kuhu jääb ka Pautsjärve reservaat. Selles metsamassiivis on leidnud endale sobiva elupaiga suurulukitest põder, metskits, metssiga, ilves, hunt, karu.

Künklik pinnamood põhjustab erinevaid valgus- ja niiskusesolusid, seetõttu on rahvusparki metsad mitmepargelised. Metsatüüpidest on enim levinud palu- ja laanemetsad, neile lisanduvad erinevad soo- (siirdesoo-, raba-, madalsoo-, lodumetsad), kõdusoo- ja salumetsad ning lubjarikkal moreenil kasvavad sürjametsad.

Lamapuit suurendab metsade elurikkust, Margus Muts

Palumetsad moodustavad üle kolmandiku metsadest, laiudes kruusa-liivastel väheviljakatel muldadel rahvusparki lõuna- ja põhjaosas. Palumetsade elustik on suhteliselt liigivaene. Puurindes valitseb mänd, puhma-rohurindes pohl kõrvuti mustika ja kanarbikuga, samblarinne on pidev ja tihe. Karula rahvusparki loodusväärtustest on palumetsadega tihedalt seotud **metsis, kalakotkas, vaskuss**. Väheste taimestikuga servaaladel võib näha kasvamas **palu-karukella** ning kohata **kivisalislikku**.

Rahvusparki põhja- ja idaosa viljakamal pinnasel kasvavad **laanemetsad**, mis on valdavalt kujunenud endistele alepõldudele. Puurindes valitseb kuusk, alustaimestikku tunnusliikideks on rohttaimedest jänesekapsas, leseleht, laanelill. Laanemetsades elavad mujal Euroopas haruldaseks jäänud **laanerähn** ja **kanakull**.

Puuliikidest kasvab Karulas kõige sagedamini harilik mänd, järgnevad kask, harilik kuusk ja hall lepp, vähem leidub harilikku haaba, sangleppa jt.

Järved

Mandriiustik jättis endast maha lohkusid, millest kujunesid siinsed järved. Karula kõrgustikul on 60 järve, neist **40 paiknevad rahvusparkis**. Enamasti on järved õõtsikulise kaldaga, liivarandu leidub vähe. Rahvusparki jääb suur osa Eesti erinevatest järvetüüpidest: rohke- ja vähetoitelised, pruuniveelised ning heledaveelised järved, neist enamus on ökoloogiliselt heas seisundis. Suurim järv on sopilise kaldajoonega kaunis **Ähijärv** (176 ha), sügavaim aga selgeveeline **Savijärv** (18 m). Liigirikkusega paistab silma **Ubajärv**.

Karula veekogudest võib leida pea kõiki Eestis esinevaid mageveekalu. Sagedasemad asukad on ahven, särg, haug, koger ja linask. Kaitstavatest kalaliikidest on elukoha rahvusparki järvedes leidnud **hink** ja **vingerjas**.

Paljudes kohtades on märgatavad kopra elutegevuse jäljed – järved on kõrgeenenud veetasemega ja metsad üle ujutatud. Ohustatud imetajatest võib järvedes kohata **saarmast**. Kalarikkad järved on olulised toitumisalad kalakotkale.

Ubajärv - kalameeste üks lemmikutest, Tiit Leito

Väikeveekogud

Karulale on omased küngastevahelised väikeveekogud, mida kohapeal kutsutakse lonsikuteks, landudeks või lumpideks. Need madalad kaladeta veesilmad on olulised elu- ja kudemispaigad kahepaiksetele ja putukatele. **Mudakonn**, kelle üks suurimaid populatsioone elab Karula rahvuspargis, vajab madalat veekogu kudemiseks ja kulleste arenguks. **Harivesilik** eelistab vähemalt osaliselt päikesepaistel asuvat kaladeta veekogu, kus leidub kudu kinnitamiseks madalakasvulisi veetaimi. Väikeveekogud sobivad ka kaitsealuse **suur-rabakiili** vastsetele.

Sood

Sood võtavad enda alla ligi **10% rahvuspargi pindalast**. Kõige suurem on kõrgustiku servaala nõos asuv 219 ha suurune **Äestamise soo**. Tähelepanuväärsed on ka rahvuspargi lõunaosa sandurtasandikel asuvad Apja, Pikäsilla, Kuusistsaarõ ja Aruküla Suursoo. Enamik Karula soid on künklikust reljeefist tulenevalt **väikese pindalaga**. Võrreldes ülejäänud Eestiga on Karulas rohkelt **õõtsiksoid**, mis on tekkinud järvede kinnikasvamisel.

Suurepinnaliste kuplite järskudel nõlvadel esineb vähesel määral allikasoid.

Lisaks tavalistele sootaimedele nagu sookail, hanevits, jõhvikas jt kasvab soodes mitmeid **käpalisi**. Esindatud on soovalk, harilik sookäpp, soo-neiuvaip, soohilakas jt.

Sügisene Äestamise soo, Jaanus Tanilsoo

Haruline võtmehein, Arne Ader

Niidud

Karula niitudest on enamik (~75%) mineraalpinnasel asuvad **aruniidud**, liiginiiskel pinnasel asub niitudest neljandik. Ajalooliselt on Karula niidud olnud niisked soostunud ja sooniidud, mis tänapäeval on maastikest kadumas. Kaasaegsed rohumaad kujunesid ajaloolistele aastakümneid harimata jäänud põlispõldudele. Seal on kujunemas aruniitudele omane taimkate. Kunagised kuivad **paluniidud** on säilinud vaid fragmentidena, olles siiski oluliseks kasvukohaks haruldaste taimeliikidele: **harulisele ja kummeli-võtmeheinale**. Eostega paljunevad võtmeheinad kuuluvad sõnajalgtaimede hulka, neid ohustab eelkõige kasvukoha võsastumine. Karula rahvuspark on üks väheseid piirkondi nii Eestis kui mujal Euroopas, kus neid veel leidub.

Niidud pakuvad elupaiku pärandmaastikega seotud elustikule: päevaliblikatele, kimalastele, mesilastele, mardikatele jt. Lindudest sõltuvad põldlööke ja **rukkiirääk** just avamaastikest. Toitumisalana on niidud olulised **väike-konnakotkale**.

KULTUURIPÄRAND

Karula rahvuspark kuulub suures osas **Karula kihelkonda**, hõlmates enamiku ajaloolise kihelkonna idaosast. Lisaks omapärasele loodusele on Karula rahvuspargi olulisteks väärtusteks pika ajaloo vältel kujunenud asustus, taluarhitektuur, traditsiooniline eluviis ja võru keel.

Aja märgid maastikul, Martin Suuroja

Kaika talukompleks 1920ndatel, Tõnu Org erakogu

Arhitektuur

Karula rahvuspargi hoonestus koosneb suuremas osas 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi taluehitistest. Vanadest hoonetüüpidest on enim säilinud ja kasutusel **saun**, piirkonnale omaselt just suitsusaun. Säilinud on mitmed **aidad** ning **lahusrehed**. Viimased pärinevad suhteliselt lühikesest ajaperioodist, kui elumaju ehitati juba eraldi hoonena endise rehielamu asemel. Väärtuslikemana võiks esile tõsta **Karkküla ja Mundi lahusrehte**. Rehielamute ehitus asendus 1870. aastatel uuemat tüüpi elamute – **taluhäärberite** – ehitamisega. Karulas on säilinud mitmeid hilisematest ümberehitustest puutumata esinduslikke vanema perioodi taluhäärbereid. Taluaegsetest **lautadest** on esindatud ristpalk-, savi- või maakiviseintega hooned. Levinud oli nõ **“pealikuga” keldri tüüp**, mis kujutas endast mõne palgikihi kõrgust väheldast laastukatusena hoonet keldri peal.

Elulaad

Siinseid inimesi seovad läbi sajandite püsinud sugulussidemed, võru keel, vanadest aegadest pärit igapäevaelu kombed ja harjumused ning maastiku omapärast tulenev elustiil. Karulas on traditsiooniliselt tegeletud põllumajandusega, **tähtsamateks tegevusaladeks on olnud vilja- ja loomakasvatus, aga ka metsandus, mesindus ja kalandus**.

Tänapäeval hooldavad kuplilist maastikku peamiselt veised ja lambad. Mõnes talus kasvatatakse lisaks hobuseid, küülikuid, teisi taluloomi ning kodulinde. **Traditsioonilised töösused** (vikatiga niitmine, rõugu tegemine jms) on säilinud ning kasutuses pigem väiksemates majapidamistes. Väärtustatakse ja hoitakse elus **vanu käsitöövõtteid** – lõnga ketramine ja taimedega värvimine, kanga kudumine, luua, viha ja vikativarte-lüside valmistamine. Säilinud on ajaloolisele Võrumaale omane sõira tegemise komme. Traditsioonilised ehitusoskused on küllaltki laialt levinud ja kasutusel. Järveäärsetes taludes on säilinud lautadest vene (ruhe) tegemise oskus. Au sees on talgutööd, esivanemate tarkuste järgimine ning traditsiooniliste sündmuste tähistamine.

Mundi talu suitsusaun, Toomas Kalve

Suitsusaunal on senini oluline koht rahvuspargi elanike igapäevaelus. Laupäeva kutsutaksegi puulpäiv ehk poolpäev, sest töötegemiseks on vaid hommikupoolik, pealelõuna kulub sauna kütmisele ja saunas käimisele. Saun on paljudele siiani püha koht ning on levinud arvamus, et suitsusaun ei puhasta mitte ainultihu, vaid ka hinge. Vanadest kommetest on säilinud suitsusaunas liha suitsutamine.

Metsatöö oli mõnes piirkonnas peamiseks elatusallikaks, kuna väheviljakad liivased maad ei sobinud põllupidamiseks. Seda meenutavad endised mõisa metsatöölise (roomakeste) ja metsavahtide väikesed talud, mis jäävad rahvuspargi lõunaosas asuvasse suurde metsamassiivi.

Piirkonnale on olnud omane **metsmesindusega** tegelemine. Vanad tarupedajad on praeguseks küll hävinud, kuid Karulat võib pidada metsmesinduse

viimaseks kantsiks Eestis. Tarupedajaks valiti suur mänd, mille tüve sisse õonestati künakirve ja tarutuuraga õõnsus. Suuava suleti lauaga, millesse tehti lennuaugud mesilastele. Et tarupuu tormiga ei murduks, lõigati puul latv maha. Metsmesinduse tutvustamiseks tegi Värtemäe talu peremees 2005. aastal oma maale tarupedaja, mis on viimane olemasolev tarupuu Karula rahvuspargis.

Tänu järvede rohkusele oli levinud **kala- ja vähipüük**. Kala püüti kuuritsa, ahingu, unna või noodaga. Ähijärve ääres elas järvevaht, kes valvas, et talupojad mõisale kuuluvast järvest ülearu kalu ei püüaks.

Kahekambriline ait Saarjärve talu õuel, Karole Kutsar

Pärimus

Karula kandi pärimus on ühelt poolt seotud kultuurmaastike ja asustusega, teisalt aga siinsete ürgsete metsaaladega. Teatakse jutte vanadest asula-, matuse- ja talukohtadest, pillimeestest ja kõrtsinaljadest, aga ka pajatusi metsloomadest ning järvedes elavatest vaimudest. Esile tuleb ka tugev rahvaarsti- ja nõiatraditsioon. Nii ongi siitkandi pärimus seotud tavainimese mõistes müstikaga: tondi ja vaimunägemise kohad, ravitoimega ojad-allikad, jutud inimeste või loomade ärakaetamisest.

Võru keel

Karula kihelkond kuulub **võru keele läänerühma**, millel on ühisjooni nii tartu kui mulgi keelega. Siinsed kohanimed on kauni kõlaga: Lajassaarõ, Peräkonnu, Värtemäe, Tsirgasmäe, Taropedäjä, Pirrupuusaarõ. Võru keelt kasutatakse enam koduse ja suhtluskeelena, vähem asjaajamisel.

Ajaloolised isikud

Peeter Koemets (1868-1950) – vallavanem ja riigikogu saadik, sündinud Kaika talus. 1918. aastal astus ta Riias peetud Maapäeval välja Balti Hertsogiriigi loomise vastu ja esitas Eesti talupoegade kirja, kus nõuti Eestile iseseisvust.

August Kerem (1889-1942) – sõjaeelse Eesti Vabariigi põllutöö-, kaitse- ja teedeminister, pärit Mähkli suurtalust (190 ha).

Jaan Lattik (1878-1967) – kirjanik, poliitik ja usutegelane, sündinud Mägistes. Tema vanemad kolisid hiljem rahvuspargi alal asunud Vana-Mendo tallu.

Karl Leinus (1889-1968) – tuntud koorijuht ja muusikategelane, pärit Sibula talust. Tema ema Mari oli tuntud rahvalaulude laulja, kellelt kirjutati üles palju viise ja sõnu.

VAATAMISVÄÄRSED PAIGAD

① Ähijärv

Ligikaudu 3 km pikkune lookleva kaldajoonega Ähijärv on tüüpiline rohketoiteline järv, mille liivastel kallastel on mitmeid lõkke- ja supluskohti. Järve keskmine sügavus on 3,8 m, kõige sügavam koht on 5,5 m. Ähijärve elustik on liigirikas, ainuüksi vetikaliike on leitud üle 100. Tegu on hea kalajärvega – lisaks tavapärastele siseveekaladele elavad siin angerjas ja koha. Varemalt oli järves ka palju vähki.

Ähijärve on peetud pühaks järveks, millega on seotud hulga legende ja pärimusi. Huvitavad on järve põhjas asuvad mäed, mis järve keskel pea veepinnani küündivad ja madalama veetasemega saarekesteks muutuvad.

② **Lõo kirikuase** – rauaajal (50–450 pKr) matmiskohaks olnud kivikirstkalme. Legend räägib, et keskajal oli siin väike kirikutaoline kabel. Kirik lagunenuk ning kirikutorn koos kellaga kukkunud Vilimiku ojja, kust seda üles ei leitudki. Endine kirikuase on maastikul leitav vaid arheoloogilise mälestise tähise järgi.

③ Kaika kuplistik, küla, endine kool ja kirik

Eriti silmapaistev, väikeste ümarate tihedalt paiknevate pinnavormidega, on Kaika kuplistik, kus ruutkilomeetril on kupleid loendatud üle 20. Kaikamäele ehitati 1900. aastal Peterburi ärimehe toetusel kahe sibulakupliga vene õigeusu kirik. Praeguseks on kirik lagunenuk. Endine kool rajati kiriku ehitamisega üheaegselt, algselt venekeelse kihelkonnakoolina, hiljem muudeti see eestikeelseks. Kool suleti 1999. aastal. Praegu on hoone kasutusel seltsielu keskusena. Kiriku taga asuv kalmistu on endiselt kasutusel. Kaikamäel asub kuulsale rahvaravitsejale Kaika Lainele pühendatud pink. Mäelt avaneb kaunis vaade Kaika kuplistikule.

④ Mähkli küla, muinaskalme ja muinaseluse

Mähkli küla on tüüpiline Lõuna-Eestile iseloomulik hajaküla, kus talud paiknevad üksikult või paarikaupa küngaste vahel. Siin on näha traditsioonilist pärandmaastikku. Mähkli metsas asub muistne matusepaik ja muinaseluse. Tolleaegsete kommete kohaselt surnud põletati ning järelejäänud luukillud puistati koos esemetega kalmemüüride vahele. Arvatakse, et kalmeid rajas ja kasutas vaid üks osa ühiskonna liikmetest, ilmselt keskmisest jõukam sotsiaalne kiht. Selliseid Rooma rauaaja (50–450 pKr) kivikalmeid on siinkandis leitud veel Karkkylast ja Alakonnult. I aastatuhandest eKr – II aastatuhandest on pärit muistne asulakoht. Asulakoha ümbruses paikneb

arvukatest väikestest liivakuhilatest koosnev kääbastik, mille rajamisele arheoloogid veel ammandavat selgitust leidnud ei ole.

5 Karula mõisa Rebäse karjamõisa rehe varemed koos peksukiviga – maakivist rehi, mille seinu sisse on müüritud pingikujuline peksukivi. Sellel karistati teoorjuse täitmata jätmise ja muude pattude eest talupoegi.

6 Rebäse linnamägi ja asulakoht – linnamägi on järskude nõlvadega ovaalse kujuga mägi, kus asus kohalikuks võimukeskuseks rajatud linnus. Muistsed Karula inimesed elasid sellel mäel juba enne meie ajaarvamist. Viikingiajal (800–1050 pKr) oli mägi tõenäoliselt seotud koprakaubitsejatega; tol ajal oli tulus kobraeste küttimine ja nahkade edasimüümine Araabiamaadesse. Muistse vabadusvõitluse ajal (1208–1227) on sakslased seda linnust piiranud ja arvatavasti ka hävitanud. Muistne asulakoht paikneb linnamäest läänes.

Karkküla kaunid vaated, kalme ja talu rehi

Lüllemäelt või Rebasemõisast mööda kääbastik Kolski poole liikudes jäävad tee äärde mitmed kaunitest vaadetest paigad – pärandmaastik üksikute taludega.

7 Karkküla kalme – puudesalu all on peidus ovaalne sammaldunud kivikuhelik, Rooma rauaaja (50–450 pKr) matmiskoht, kivikirstkalme.

8 Karkküla talu rehi on Karulale tüüpiline lahusrehi, mida kasutati teravilja kuivatamiseks ja lina töötlemiseks. Masinatega rehepeksust alates kaotas rehi oma otstarbe.

9 Kivi metsavahikoha taluhooned – 19. sajandi keskel ehitatud Lõuna-Eesti tüüpi rehielamu oli Karula kihelkonna üks suuremaid. Elumaja ja saun on hävinud, säilinud on ait ja laut. Talu läheduses voolaval Hargla ojal oli kunagi veski.

10 Lauksilla roomakeste (metsatöölise) maja – kahele perele mõeldud palkmaja keset metsi pisikesel lagendikul. Siinne maa on väga liivane ja põllupidamiseks praktiliselt kõlbmatu, sestap oli metsatöö peamiseks elatusallikaks.

11 Lossimägi – Lossimäele on nime andnud mäel asunud Vana-Antsla paruni jahiloss. Vana-Antsla mõis oli ümbruskonna suurimaid, jahiloss asus mõisa piirimaal keset põlismetsi. Loss hävis 1921. aastal tulekahjus. Kahekordse rõdudega hoone asukohta tähistavad praegu suured elupuud, lehised, ahjuvaremed ja maakivikelder.

12 Saera küla, Vabadussõja lahingupaik ja mälestuskivi – Saera külas, praeguse rahvusparki piiril, toimus eestlaste jaoks edukalt lõppenud Vabadussõja lahing Eesti soomusrong nr 3 ja Läti punaste küttide vahel. 2015. aastal paigaldati lahingupaika mälestuskivi.

Varajane hommik Karula maastikul, Sven Začek

MATKATES KARULA RAHVUSPARGIS

Kaitsealal on mitmeid matkaradu nii jalgsi kui jalgrattaga läbimiseks. Jalgsimatkarajatele on mõeldud neli infotahvli ja viitadega varustatud õpperada ning üks matkarada. Jalgrattur saab valida oma võimetele sobiva pikkusega rattaraja. Kõige pisematele külastajatele on rajatud Ähijärve äärde laste loodusrada-mänguväljak.

Lisaks rahvusparki jäävatele radadele leiab oma algus- või lõpp-punkti Ähijärvel läbi Eesti kulgev RMK **Peraküla-Aegviidu-Ähijärve matkatee**, mis on tähistatud suunaviitade ja valge-roheline-valge värvimärkidega.

Karula rahvusparki külastuskeskus

Karula rahvusparkiga tutvumist tasub alustada külastuskeskusest Ähijärve külas. Seal asuvast RMK teabepunktist saab aja- ja asjakohast infot Karula rahvusparki ja teiste kaitse- ja puhkealade matkaradade, lõkkekohtade ja vaatamisväärsuste kohta. Lisaks saab vaadata Karula rahvusparki tutvustavat filmi, tutvuda püsi- ja hooajaliste näitustega ning kasutada internetti.

Aidahoones avatud püsinäitus tutvustab Karula kihelkonna rahvakultuuri ja elulaadi 20. sajandi esimesel poolel. Külastuskeskuses viiakse läbi keskkonnahariduslikke õppeprogramme ja korraldatakse looduslaagreid.

Laste loodusrada-mänguväljak (0,5 km) asub Ähijärve külastuskeskuse kõrval. Eelkõige väiksematele külastajatele mõeldud rajal on liumägi-vaatetorn, kiiged, liivakast, köiskarusell. Rajal õpitakse infotahvli abil tundma rändkive ja kivimeid, eristama okas- ja lehtpuid ning tehakse tutvust ümbruses elavate linnuliikide, mulla olemuse ja imetajate tegevusjälgedega.

Ähijärve teerada (4 km) tutvustab Ähijärve kandi loodust ning küla ajalugu, sealhulgas kohalikku rahvapärimust. Rada algab Ähijärve kaldalt Karula rahvusparki külastuskeskuse juurest. Ähijärve teerada, nagu nimigi ütleb, kulgeb peamiselt mööda endiseid ja praeguseid teid – heinamaatee, kallasrada, jalgrada, taliteed, hobuteed, metsarajad. Tutvuda saab Karula kõrgustiku pinnamoe, metsade ja talumaastikega. Nauditavad on Ähijärve põhjakaldalt avanevad maalilised vaated järvele.

Rada möödub ujumiskohtadest ja laagri-paikadest, selle läbimiseks kulub ligikaudu 1,5 tundi. Rada on märgistatud viitade ja valge-punane-valge värvimärkidega ning varustatud 13 infotahvliga.

Peräjärve metsarada (4 km) viib matkaja läbi erinevate metsatüüpide – laane-, palu-, nõmme-, raba- ja lodumetsa, möödub Peräjärvest – pisikesest kinnikasvavast metsajärvest, Hundiaugust, Säitsmepõrguorust, Paruni allikast ning lõpeb Lossimäel. Rajal saab hea ülevaate metsade erinevast kasutamisest läbi aegade, elavaks näiteks on matkaraja ligiduses kasvavad vaigutatud männid.

Rada on märgistatud viitade ja valge-punane-valge värvimärkidega ning varus-

Ekspositsioon Karula rahvusparki külastuskeskuse aidahoones, Tiit Leito

Kopra kujundatud maastik Rebäse matkarajal, Martin Suuroja

tatud 15 rajapunkte tutvustava infotahvliga. Küllaltki künkliku raja läbimiseks kulub ligikaudu 2 tundi.

Rebäse maastikurada (7 km) tutvustab Karula kandile iseloomulikke erinevaid maastikke ja nende kujunemist. Rada algab Tornimäe parklast. Matkaline saab ronida kohalikule Araratile (103,1 meetri kõrgusele merepinnast), piiluda raudkülmä veege Raudjärve, mööduda ümbruskonna vanimast, 1586. aastal esmamainitud Taitse talukohast ning põigata muinasajal asustatud Linnamäele. Tornimäe nõlval näeb Karula kõrgustiku suurimaid uhtorge. Rebasemõisa Tornimäe vaatetornist (uus torn valmib 2018. aastal) avaneb vaade Otepää, Haanja ja Alüksne kõrgustikele, hästi on näha Kaika kuplistik.

Rada on märgistatud viitade ja valge-punane-valge värvimärkidega ning varustatud 15 infotahvliga. Rada läbib karjatatavaid alasid ja selle läbimiseks kulub ligikaudu 3 tundi.

Karula pikk jalgsimatkarada (36 km) kulgeb ringikujuliselt Karula kaunil maastikul. Rajal pole kindlat algus- ega lõpp-punkti, viitade järgi on võimalik liikuda mõlemas suunas. Vastupäeva liikudes avanevad matkarajal võrratud vaated ja seda on kergem läbida. Rada on tähistatud valge-kollane-valge värvimärkidega puudel, plastikust matkaja märkidega postidel ja plekist suunaviitadega suuremate teede ääres. Matkarada läbib Veski, Mäekonnu, Õdri, Rebasemõisa ja Plaagi lõkkekohta ning Suuremäe telkimisala.

Karula jalgrattarajad (15 km ja 38 km) kulgevad Karula rahvusparki mõnusa kuppelmaastiku väikestel teedel põldude ja metsade vahel, kindlat algus- ega lõpp-punkti neil pole. Mugavaim viis rajale minekuks on Karula rahvusparki külastuskeskuse juurest, kuhu saab parkida auto ja teabepunktist teele kaasa rahvusparki kaardi. Rajad on tähistatud nii plekist kui plastikust jalgrattamärgistega. Telkida saab Rebasemõisa lõkkekohas.

Vaade Mäekonnu tornist, Janek Joab

LOODUSES LIKUJALE

- Püüa tegutseda loodusesse jälgi jätmata ja säilita siin valitsev vaikus.
- Looduses liikudes järgi igaüheõigust.
- Tähistatud/tarastatud eramaal liikumiseks küsi luba omanikult.
- Telgi ja tee lõket ainult selleks ettevalmistatud ja tähistatud kohtades (vt kaarti), lõkkekohast lahkudes kustuta lõke.
- Rahvuspargis võid korjata marju, seeni ja muid metsaande välja arvatud loodusreservaatides ja sihtkaitsevööndites liikumispirangu ajal (vt kaarti).
- Pautsjärve ja Kaadsijärve loodusreservaadi eesmärk on ökosüsteemi arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina, seetõttu on seal igasugune inimtegevus, ka inimeste viibimine, keelatud.
- Mootorsõiduki ja jalgrattaga liikle ainult selleks ette nähtud teedel ja radadel, sõiduk pargi võimalusel parklasse.
- Kalastamisel ja ujuvvahendiga sõitmisel arvesta rahvuspargis kehtivate piirangutega (vt kaarti).
- Kaitsealale jäävatel järvedel võid sõita vaid mootorita ujuvvahendiga.
- Hoia koer looduses rihma otsas.

Matkarajad läbivad karjatatavaid alasid, mis võivad olla **piiratud elektrikarjusega**.

- Kasuta aedade läbimiseks selleks ettevalmistatud läbikäike ja väravaid.
- Ära võta kinni karjusetraatidest ja muudest metallosadest, seal võib olla elekter.
- Kasuta värava avamiseks plastkäepidet.
- Sulge enda järel korralikult väravad.
- Ära häiri kariloomi.

Kui märkad looduse või külastusrajatiste kahjustamist, teata sellest keskkonnanispektsioonile telefonil 1313
Hädaabinumber 112

Matkajad Kivi lõkkekohas, Helen Kivisild

Kas teadsid?

- 1979. aastal asutatud maastikukaitseala baasil loodi 1993. aastal rahvuspark.
- Karula rahvuspark on kõige künklikum ja väiksem rahvuspark Eestis (pindala 123 km²).
- Rahvuspargi eesmärgiks on säilitada Lõuna-Eestile iseloomulike metsa- ja järverikaste kuppelmaastike loodust, kaitsealuseid liike ja kultuuripärandit.
- Rahvuspargis on leitud 563 liiki soontaimi (sh 19 liiki käpalisi), 157 liiki linde, 7 liiki kahepaikseid, 5 liiki roomajaid, 42 liiki imetajaid.
- Kaitsealustest liikidest on tähelepanuväärseimad must-toonekurg, kalakotkas, väike-konnakotkas, kivisisalik, mudakonn, haruline võtmehein.
- Rahvuspargis on säilinud suitsusaunaga seotud kombed ja igapäevaselt räägitakse võru keelt.
- Rahvuspark kuulub üleeuroopalisse Natura 2000 võrgustikku.

KESKKONNAAMET

KARULA
RAHVUSPARK

KESKKONNAINVESTEERINGUTE
KESKUS